

до наказу від _____ 2022 р. № _____

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

Кафедра акушерства, гінекології та біотехнології відтворення тварин

Протокол № 11 "01"

ЗАТВЕРДЖУЮ
Декан факультету
ВІКТОР ІВАНОВИЧ ПІВЛІХОВСЬКИЙ
_____ 2023 р.

"СХВАЛЕНО"
на засіданні кафедри акушерства,
гінекології та біотехнології
відтворення тварин
Протокол № 11 від "16" травня 2023 р.
Завідувач кафедри
Олександр ВАЛЬЧУК

"РОЗГЛЯНУТО"
Гарант ОП «Ветеринарна медицина»
Гарант ОП
Наталія Грушанська

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«МЕТОДОЛОГІЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ З ОСНОВАМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ»

спеціальність **211 – «Ветеринарна медицина»**
освітня програма **Ветеринарна медицина**
Факультет ветеринарної медицини
Ковпак В.В. д.вет.н., професор
Вальчук О.А. завідувач кафедри, к.вет.н., доцент
Мазур В.М. к.вет.н., доцент

Київ – 2022 р.

1. Опис навчальної дисципліни.

Методологія та організація наукових досліджень з основами інтелектуальної власності (назва)

Галузь знань, спеціальність, освітня програма, освітній ступінь		
Освітній ступінь	<i>Магістр</i>	
Спеціальність	<i>211 – «Ветеринарна медицина»</i>	
Освітня програма	<i>Ветеринарна медицина</i>	
Характеристика навчальної дисципліни		
Вид	нормативна	
Загальна кількість годин	120	
Кількість кредитів ECTS	4	
Кількість змістових модулів	3	
Курсовий проект (робота) (за наявності)	-	
Форма контролю	<i>залік</i>	
Показники навчальної дисципліни для денної та заочної форм навчання		
	денна форма навчання (термін навчання 6 років)	денна форма навчання (термін навчання 5 років)
Рік підготовки (курс)	5	4
Семестр	10	8
Лекційні заняття	<i>15 год.</i>	<i>15 год.</i>
Практичні, семінарські заняття	<i>год.</i>	<i>год.</i>
Лабораторні заняття	<i>30 год.</i>	<i>30 год.</i>
Самостійна робота	<i>75 год.</i>	<i>75 год.</i>
Індивідуальні завдання	-	-
Кількість тижневих аудиторних годин для денної форми навчання	<i>3 год.</i>	<i>3 год.</i>

2. Мета, завдання та компетентності навчальної дисципліни

Мета: підготовка майбутнього магістра до виконання професійних управлінських завдань, самостійної викладацької чи наукової роботи.

Завдання опанування методами аналізу наявного літературного матеріалу з історії вищої освіти та науки, положень Болонської декларації та директивних рішень щодо їх впровадження, рекомендованими науковими джерелами стосовно ролі науки в житті суспільства, методичними матеріалами про порядок вибору теми наукового дослідження, формулювання завдань та розробки плану досліджень, оволодіння системою пошуку необхідних для виконання роботи методів наукових досліджень, їх виконання, систематизації та аналізу отриманих даних, біометричної їх обробки, принципами користування науково-технічною інформацією, патентного пошуку, набуття необхідних знань щодо винахідництва, патентознавства та вимог щодо оформлення заявки на винахід; чіткого дотримування у своїй роботі вимог біоетики та наявних директивних матеріалів.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен:

- **знати:** методи наукової роботи та правила їх застосування;
- **вміти:** користуватися науковою літературою, виявляти в ній не вирішені чи недостатньо вивчені питання; аналізувати необхідні статистичні дані; складати тематичний план виконання наукової роботи, підбирати тварин для дослідів, формувати з них піддослідні групи, проводити всі передбачені тематичним планом дослідження; вести необхідні записи, проводити біометричну обробку отриманих даних, систематизувати їх, аналізувати і оформляти у вигляді звіту, оглядів літератури, наукових публікацій.

Набуття компетентностей:

Процес вивчення дисципліни спрямований на формування наступних компетентностей:

інтегральна компетентність (ІК): здатність розв'язувати складні задачі і проблеми у галузі ветеринарії, що передбачає проведення досліджень та здійснення інновацій з методології та організації наукових і досліджень з основами інтелектуальної власності.

загальні компетентності (ЗК):

- ЗК 1. здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу;
- ЗК 2. здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях;
- ЗК 8. здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями;
- ЗК.9. здатність приймати обґрунтовані рішення;
- ЗК. 10. здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами інших галузей знань/видів економічної діяльності);
- ЗК. 11. здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт.

фахові (спеціальні) компетентності (ФК):

ФК 7. здатність організовувати і проводити лабораторні та спеціальні діагностичні дослідження й аналізувати їх результати.

ФК 11. здатність застосовувати знання з біобезпеки, біоетики та благополуччя тварин у професійній діяльності;

ФК 20. здатність здійснювати просвітницьку діяльність серед працівників галузі та населення.

Програмні результати навчання (ПРН):

1. Знати і грамотно використовувати термінологію ветеринарної медицини.
2. Використовувати інформацію із вітчизняних та іноземних джерел для розроблення діагностичних, лікувальних і підприємницьких стратегій.
3. Визначати суть фізико-хімічних і біологічних процесів, які відбуваються в організмі тварин у нормі та за патології.
4. Збирати анамнестичні дані під час реєстрації та обстеження тварин, приймати рішення щодо вибору ефективних методів діагностики, лікування та профілактики хвороб тварин.
5. Установлювати зв'язок між клінічними проявами захворювання та результатами лабораторних досліджень.
6. Розробляти карантинні та оздоровчі заходи, методи терапії, профілактики, діагностики та лікування хвороб різної етіології.
7. Розробляти заходи, спрямовані на захист населення від хвороб, спільних для тварин і людей.
8. Пропонувати та використовувати доцільні інноваційні методи і підходи вирішення проблемних ситуацій професійного походження.
9. Знати правила зберігання різних фармацевтичних засобів та біопрепаратів, шляхів їх ентерального чи парентерального застосування, розуміти механізм їх дії, взаємодії та комплексної дії на організм тварин.
10. Знати правила та вимоги біобезпеки, біоетики та добробуту тварин.
11. Здійснювати облікову звітність під час фахової діяльності.
12. Володіти спеціалізованими програмними засобами для виконання професійних завдань.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма 6 років						денна форма 5 років					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Змістовий модуль 1. Етапи розвитку вищої освіти та науки												
Тема 1. Основні етапи становлення вищої освіти та науки в Україні	16	2		4		10	16	2		4		10
Тема 2. З історії освітніх реформ. Болонська декларація	16	2		4		10	16	2		4		10

про європейський простір освіти та науки.											
Тема 3. Наука та її роль у житті суспільства	8	1	2		5	8	1		2		5
Разом за змістовим модулем 1	40	5	10		25	40	5		10		25
Змістовий модуль 2. Методи наукових досліджень											
Тема 1. Вибір теми, формулювання завдань, організація наукових досліджень	8	1	2		5	8	1		2		5
Тема 2. Методологія досліджень. Методи наукових досліджень	16	2	4		10	16	2		4		10
Тема 3. Методи проведення дослідів у тваринництві та ветеринарній медицині	16	2	4		10	16	2		4		10
Разом за змістовим модулем 2	40	5	10		25	40	5		10		25
Змістовий модуль 3. Впровадження наслідків наукових досліджень у ветеринарну практику											
Тема 1. Спеціальні методи досліджень. Використання лабораторних тварин у науковій роботі.	16	2	4		10	16	2		4		10
Тема 2. Науково-технічна інформація. Винахідництво та патентознавство.	16	2	4		10	16	2		4		10
Тема 3. Заключна обробка та виробнича перевірка наслідків досліджень. Біометрія. Проблеми біоетики в науковій роботі.	8	1	2		5	8	1		2		5
Разом за змістовим модулем 3	40	5	10		25	40	5		10		25
Усього годин	120	15	30		75	120	15		30		75
Курсовий проект		-	-	-		-		-	-	-	-

(робота) з _____												
(якщо є в робочому навчальному плані)												
Усього годин	120	15	30	75	120	15	30	75				

4. Теми лабораторних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Вища освіта як основа розвитку науки	2
2.	Вища освіта розвинених країн.	2
3.	Болонська декларація про Європейський простір освіти та науки.	2
4.	Історія науки.	2
5.	Наука, як предмет пізнання дійсності.	2
6.	Наукознавство та його проблеми.	2
7.	Основні принципи проведення дослідів на тваринах.	2
8.	Особливості проведення дослідів на великих фермах.	2
9.	Загальнобіологічні, зоотехнічні, клінічні, лабораторні та економічні методи досліджень.	2
10.	Використання лабораторних тварин у науковій роботі.	2
11.	Винахідництво та патентознавство.	2
12.	Проблеми біоетики у науковій роботі.	2
13.	Роль науково-технічної інформації у науковій роботі.	2
14.	Біометрична обробка дослідних даних.	2
15.	Виробнича перевірка наслідків досліджень.	2

5. Теми самостійної роботи

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Перші українські університети.	5
2.	Вища освіта незалежної України.	5
3.	Правове регулювання української вищої освіти.	5
4.	Інтелектуальний капітал країни.	5
5.	Наукові товариства та їх роль.	5
6.	Роль науки під час війни та у повоєнний період.	5
7.	Наука незалежної України.	5
8.	Професійна діяльність вченого. Типажі вчених.	5
9.	Внесок вихідців з України у розвиток науки інших країн.	5
10.	Етичні та правові аспекти клінічних досліджень.	5
11.	Правовий захист науково-технічної інформації.	5

12.	Правовий захист авторських прав у інших країнах.	5
13.	Універсальна етика А. Швейцера.	5
14.	Гуманізація медико-біологічних експериментів	5
15.	Правове забезпечення впровадження наукових розробок у виробництво	5

6. Методи навчання

Навчання проводяться у вигляді лекцій, лабораторних занять та виконання індивідуальних завдань.

7. Форми контролю.

Форми контролю: написання модульних тестових завдань та складання курсового заліку.

Комплекти тестів, контрольних запитань для визначення рівня знань студентів

Контрольні запитання

1. Яка мета виробничого дослідження?
2. Що розуміють під відкриттям?
3. Що розуміють під авторефератом дисертації?
4. Як отримують лінійних тварин?
5. Які етапи включає експертиза заявки на корисну модель?
6. Хто затверджує пріоритетні напрямки наукової роботи в Україні?
7. Як ще класифікують науки (крім основної класифікації)?
8. Гіпотеза вважається науковою, якщо вона:
9. Яких тварин називають гнотобіонтами?
10. Які особливості методу збалансованих груп?
11. Скільки тварин може бути в дослідних групах при проведенні клінічних досліджень?
12. Який із методів відокремлених груп є найбільш вживаним?
13. Що розуміють під глобалізацією вищої освіти?
14. Які документи було покладено в основу Болонської конвенції?
15. Де зародилася ступенева освіта?
16. Які тенденції домінують нині в системі вищої освіти ЄС?
17. Які зміни виявилися потрібними у вищій освіті після проголошення незалежності України?
18. У чому головний зміст Болонської декларації?
19. Що є об'єктом науки?
20. Критерії Поппера (для оцінки гіпотези) це:
21. Яка мета техніко-економічного обґрунтування теми досліджень?
22. Яких тварин називають гомозиготними?

23. У чому цінність методу періодів?
24. Скільки тварин може бути в дослідних групах при проведенні клінічних досліджень?
25. Що означає достовірність різниці $P \leq 0,05$?
26. Якими документами в Україні охороняється інтелектуальна власність?
27. За яких умов можна працювати з лабораторними тваринами?
28. Яку різницю досліджуваних даних вважають достовірною?
29. Яку інформацію наводять в описі винаходу?
30. Яка тривалість дії різних патентів (років)?
31. Які помилки найчастіше трапляються у роботі з лабораторними тваринами?

Комплект тестів

1	Коли було засновано Острозький колегіум?
1.	у 1922 р.
2.	у 1812 р.
3.	у 1567 р.

2	Які питання вирішувалися на першому ветеринарному конгресі?
1.	Про використання кінноти у бойових діях
2.	Про запровадження єдиних правил боротьби з чумою
3.	Про введення ветеринарії у програму підготовки ветеринарних лікарів

3	У чому головний зміст Болонської декларації?
1.	Перехід на двоциклову систему освіти і кредитно модульну-оцінку знань
2.	Незалежна акредитація вищих навчальних закладів і розширення мобільності студентів
3.	Створення європейського простору освіти та забезпечення престижу випускників на ринку праці

4	Система наукових знань включає:
1.	Теорію, закони, гіпотези, поняття, науковий метод
2.	Аксиоми, лабораторні методи, наукові працівники
3.	Все, що стосується наукових досліджень

5	Хто здійснює методичне керівництво ветеринарною освітою у світі?
1.	Ветеринарний комітет ООН
2.	ЮНЕСКО
3.	Всесвітня Асоціація ветеринарної освіти

6	Оберіть науки, які відносять до псевдонаук:
1.	Фітотерапія
2.	Гомеопатія
3.	Нанотехнології

7	Першим президентом Української академії наук був:
1.	Професор В. Смірнов
2.	Професор В. Вернадський
3.	Професор Б. Патон

8	Що є об'єктом науки?
1.	Досліджуваний процес, явище
2.	Застосовані методи досліджень
3.	Сукупність знань, що розкривають суть досліджуваних процесів чи явищ

9	Оберіть основні завдання науки:
1.	З'ясування причин виникнення процесів
2.	З'ясування закономірностей процесів, що відбуваються
3.	Пошуки ефективних шляхів попередження та подолання проблеми

10	Що було першим кроком у зародженні науки в Київській Русі?
1.	Поява писемності
2.	Одомашнення тварин
3.	Виникнення пошестей

11	Чим визначається актуальність наукових досліджень?
1.	Бажанням науковця та його керівництва
2.	Реальними потребами суспільства
3.	Політичною ситуацією у країні чи регіоні

12	Який принцип є основним при підборі в групу поросят-аналогів?
1.	Щоб їх було парне число
2.	Що вони були з одного гнізда
3.	Щоб вони були не кастрованими

13	Який метод відокремлених груп є найменш точним?
1.	Метод однойцевих двійнят
2.	Метод пар-аналогів
3.	Метод збалансованих груп

14	Що розуміють під темою наукової роботи?
1.	Розділ проблеми, який опрацьовується на певних етапах її виконання
2.	Це завдання для роботи аспірантів
3.	Тема – це питання винесене на обговорення

15	Яка мета складання огляду літератури при виконанні наукової роботи
1.	Зібрати інформацію з досліджуваного питання
2.	Систематизувати зібрану інформацію
3.	Критично оцінити та узагальнити її

16	Прогнозування науково-технічного прогресу здійснюється через систему таких документів
1.	Загальнодержавного прогнозу науково-технічного розвитку
2.	Приватних науково-технічних прогнозів на макроекономічному та галузевому рівнях
3.	Державних цільових науково-технічних програм

17	За якими ознаками тварин вважають аналогами?
1.	За масою та висотою у холці
2.	За видом, породою, статтю, віком, масою тіла, походженням, фізіологічним та клінічним станом, продуктивністю, діагнозом хвороби
3.	За приналежністю до того чи іншого власника

18	У чому складність закладки досліду за методом аналогічних груп?
1.	У невеликих господарствах важко сформувати групи аналогів
2.	У невеликих господарствах важко забезпечити організацію дослідів
3.	Досліднику легко розгубитися

19	У чому цінність методу періодів
1.	У його методичному обґрунтуванні
2.	Дозволяє на одній групі вивчати дію декількох факторів
3.	Дозволяє краще запам'ятовувати матеріал

20	Яка мета виробничого дослідження
1.	Перевірити наслідки добутих результатів досліджень
2.	Виконати передбачений програмою етап досліджень
3.	Не відставати від колег у науковій роботі

21	Що є математичною основою біометрії
1.	Олівець, циркуль, калькулятор

2.	Сумнівні дані отриманих результатів
3.	Теорія ймовірності

22	Що означає достовірність різниці $P \leq 0,1$
1.	Отримані дані надзвичайно достовірні
2.	Отримані дані сумнівної достовірності
3.	Отримані дані не достовірні

23	Що розуміють під відкриттям?
1.	Результати досліджень виконані на актуальну тему
2.	Встановлення невідомих раніше закономірностей, властивостей чи явищ довкілля
3.	Встановлення фактів раніше невідомих досліднику

24	Який оптимальний обсяг наукової статті?
1.	Залежно від її змісту
2.	На розсуд дослідника
3.	0,5 авторського аркуша (до 12 сторінок друкованого на комп'ютері тексту через 1,5 інтервал, шрифт 14)

25	З якою метою використовуються НТІ у науковій роботі?
1.	Для доповіді керівництву
2.	Щоб отримувати більше інформації за інших
3.	Для прогнозування розвитку науки і технологій, оцінки технічного рівня робіт, перевірки патентоспроможності виконуваних робіт

26	Скільки видів тварин використовують у якості лабораторних?
1.	Біля 250
2.	84
3.	Півтора мільйона

27	Які помилки найчастіше трапляються у роботі з лабораторними тваринами?
1.	Недостатнє знання фізіології лабораторних тварин
2.	Недотримання умов утримання, догляду та роботи з лабораторними тваринами
3.	Ігнорування вимог ветеринарної профілактики

28	На чому базується медична та ветеринарна біоетика?
1.	На наказах та розпорядженнях відповідних міністерств
2.	На чомусь такому, про що не можна говорити
3.	На загальнолюдській моралі

29	Хто вперше запропонував термін «біоетика»?
1.	Редактор журналу «Біоетика» В. Кінг
2.	Американський онколог В. Потер
3.	Доглядач крематорію С. Стем

30	Якою повинна бути структура наукової статті?
1.	Відповідно до вимог журналу
2.	Кожне видання має свої вимоги
3.	Повна назва роботи, прізвище, ініціали автора (-ів), анотацію на окремій сторінці, список використаної літератури

7. Розподіл балів, які отримують студенти

Оцінювання знань студента відбувається за 100-бальною шкалою і переводиться в національні оцінки згідно з табл. 1 «Положення про екзамени та заліки у НУБіП України» (наказ про уведення в дію від 27.12.2019 р. № 1371)

Рейтинг студента, бали	Оцінка національна результати складання		за
	екзаменів	заліків	
90-100	Відмінно	Зараховано	
74-89	Добре		
60-73	Задовільно		
0-59	Незадовільно	Не зараховано	

Для визначення рейтингу студента (слухача) із засвоєння дисципліни $R_{\text{дис}}$ (до 100 балів) одержаний рейтинг з атестації (до 30 балів) додається до рейтингу студента (слухача) з навчальної роботи $R_{\text{НР}}$ (до 70 балів): $R_{\text{дис}} = R_{\text{НР}} + R_{\text{ат}}$.

8. Рекомендована література

Базова

1. Методика дослідницької справи у ветеринарній медицині : навч. посіб. / [Вальчук О.А., Мазур В.М., Ковпак В.В., Деркач С.С., Жук Ю.В.] – Київ: НУБіП України, 2020. – 146 с.
2. Яблонський В.А., Яблонська О.В. Методологія і методи наукових досліджень у тваринництві та ветеринарній медицині : Навчальний посібник для системи магістратури, аспірантури та докторантури. Друге видання. К. – 2014.- с. 512.
3. Яблонський В.А., Яблонська О.В. Методи наукових досліджень у тваринництві та ветеринарній медицині. К. – 2012.- с. 297.

4. Яблонський В.А., Яблонська О.В., Плахтій П.Д. Наукознавство. Основи наукових досліджень у тваринництві та ветеринарній медицині. К.2001,-244 с.

Допоміжна:

1. Методологія наукових досліджень / [Юринець В. Є.] – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2011 – 178 с.
2. Методологія наукових досліджень / [Зацерковний В. І., Тішаєв І. В., В. К. Демидов] – Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2017. – 236 с.
3. Основи методології та організації наукових досліджень / [за ред. А. Є. Конверського] — К.: Центр учбової літератури, 2010. — 352 с.
4. Методологія наукових досліджень / [Каламбет С. В., Іванов С. І., Півняк Ю.В.] — Дн-вськ: Вид-во Маковецький, 2015. – 191 с.
5. Методологія та організація наукових досліджень / [Рассоха І. М.] — Х.: ХНАМГ, 2011. – 76 с.
6. Методологія наукових досліджень : навч. посіб. / [Тарелкін Ю. П., Цикін В. О.] — Суми: Видавництво СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2010. – 196 с.

Інтернет джерела:

1. Закон України Про вищу освіту. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>
2. Велика хартія університетів (Magna Charta Universitatum; Болонья, 18 вересня 1988 року)
http://www.edupolicy.org.ua/files/Magna_Charta_Universitatum.pdf
3. Лісабонська конвенція (Конвенція про визнання кваліфікацій з вищої освіти в Європейському регіоні; Лісабон, 11 квітня 1997 року)
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_308#Text
4. Сорбонська декларація (Спільна Декларація “Про гармонізацію архітектури європейської системи вищої освіти“)
<https://studfile.net/preview/7129782/page:6/>
5. Болонська декларація (Спільна декларація міністрів освіти Європи; Болонья, 19 червня 1999 року)
http://aau.edu.ua/up/docs/bologna/bol_decl.pdf
6. Празьке комюніке (“До зони європейської Вищої освіти” Комюніке зустрічі європейських міністрів освіти; Прага, 19 травня 2001 року)
<https://nau.edu.ua/ua/menu/navchannya/bolonskij-proczes/prazke-komyunike.html>
7. Саламанкське звернення (Послання Саламанкського з’їзду європейських закладів вищої освіти “Формування європейського простору вищої освіти”)
[http://www.edupolicy.org.ua/files/Salamanca_Convention\(2001\).pdf](http://www.edupolicy.org.ua/files/Salamanca_Convention(2001).pdf)
8. Берлінське комюніке (“Створення зони вищої освіти Європи” Комюніке конференції міністрів освіти; Берлін, 19 вересня 2003 року)
<https://nau.edu.ua/ua/menu/navchannya/bolonskij-proczes/berlinske-komyunike.html>

9. Бергенське комюніке (“Загальноєвропейський простір освіти – досягнення мети” Комюніке Конференції європейських міністрів освіти)
<https://nau.edu.ua/ua/menu/navchannya/bolonskij-proczes/bergenske-komyunike.html>
10. Лондонське комюніке (“На шляху до Європейського простору вищої освіти відповіді на виклики глобалізації” Комюніке Конференції)
<https://nau.edu.ua/ua/menu/navchannya/bolonskij-proczes/londonske-komyunike.html>
11. Декларація Глазго (“Сильні університети для сильної Європи” Декларація Європейської асоціації університетів; Брюсель, 15 квітня 2005 року)
<https://eua.eu/downloads/publications/glasgow%20declaration%20%20strong%20universities%20for%20a%20strong%20europe%202005%20ru.pdf>
12. Лісабонська декларація (Університети Європи після 2010 року різноманіття за єдності мети. Брюсель, 13 квітня 2007 року)
http://www.edupolicy.org.ua/files/Lisbon_Declaration.pdf
13. Будапештсько-Віденська декларація (“Про створення Європейського простору вищої освіти”, 12 березня 2010 року)
<https://nau.edu.ua/ua/menu/navchannya/bolonskij-proczes/budapeshtsko-videnska-deklaracziya.html>
14. Бухарестське комюніке (“Використання нашого потенціалу з найбільшою користю: консолідація Європейського простору вищої освіти”)
<https://nau.edu.ua/ua/menu/navchannya/bolonskij-proczes/buxarestske-komyunike.html>